

Məhbubə Ərziman qızı Məmmədova
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin
elmlər doktoru proqramı üzrə dissertantı
<https://orcid.org/0009-0009-4916-4982>
E-mail: pedagogmm57@gmail.com
[https://doi.org/10.69682/arti.2026.93\(4\).14-19](https://doi.org/10.69682/arti.2026.93(4).14-19)

MÜƏLLİM HAZIRLIĞINDA SİSTEM YANAŞMANIN ELMİ-PEDAQOJİ ƏSASLARI

Mahbuba Arziman Mammadova
doctoral student of the doctor of science at
Azerbaijan State Pedagogical University

SCIENTIFIC-PEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF THE SYSTEM APPROACH IN TEACHER TRAINING

Махбуба Арзиман гызы Мамедова
диссертант по программе доктора
Азербайджанского Государственного Педагогического Университета

НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СИСТЕМНОГО ПОДХОДА В ПОДГОТОВКЕ УЧИТЕЛЕЙ

Xülasə. Məqalədə müəllim hazırlığında sistem yanaşmanın elmi-pedaqoji əsasları araşdırılır. Müasir dövrdə təhsil sistemində baş verən global dəyişikliklər müəllim hazırlığında yeni yanaşmaların tətbiqini zəruri edir. Sistem yanaşma müəllim hazırlığını ayrı-ayrı elementlərin məcmusu kimi deyil, qarşılıqlı əlaqədə olan vahid və bütöv bir struktur kimi nəzərdən keçirir. Məqalədə bu yanaşmanın mahiyyəti, əsas prinsipləri və təhsil prosesində tətbiq imkanları təhlil olunur. Eyni zamanda müəllimin yalnız bilik ötürən deyil, həm də təşkilatçı, tədqiqatçı və inkişafetdirici kimi formalaşmasının vacibliyi vurğulanır. Sistem yanaşmanın tətbiqi müəllim hazırlığının keyfiyyətinin artırılmasına, pedaqoji fəaliyyətin daha səmərəli təşkilinə və müasir təhsil tələblərinə uyğun kadrların yetişdirilməsinə xidmət edir.

Açar sözlər: müəllim hazırlığı, sistem yanaşma, pedaqoji əsaslar, təhsil sistemi, innovasiya, təlim prosesi, pedaqoji fəaliyyət, müasir təhsil

Abstract. The article examines the scientific and pedagogical foundations of the system approach in teacher training. The global changes taking place in the education system in modern times necessitate the application of new approaches in teacher training. The system approach considers teacher training not as a set of separate elements, but as a single and integrated structure that is interconnected. The article analyzes the essence, basic principles and application possibilities of this approach in the educational process. At the same time, the importance of the formation of a teacher not only as a transmitter of knowledge, but also as an organizer, researcher and developer is emphasized. The application of the system approach serves to improve the quality of teacher training, more efficient organization of pedagogical activity and the training of personnel in accordance with modern educational requirements.

Keywords: teacher training, system approach, pedagogical foundations, education system, innovation, training process, pedagogical activity, modern education

Аннотация. В статье исследуются научно-педагогические основы системного подхода в подготовке учителей. Глобальные изменения, происходящие в современной системе образования,

trebуют применения новых подходов в подготовке учителей. Системный подход рассматривает подготовку учителей не как совокупность отдельных элементов, а как единую и интегрированную структуру, взаимосвязанную между собой. В статье анализируются сущность, основные принципы и возможности применения этого подхода в образовательном процессе. При этом подчеркивается важность формирования учителя не только как передатчика знаний, но и как организатора, исследователя и разработчика. Применение системного подхода служит повышению качества подготовки учителей, более эффективной организации педагогической деятельности и подготовке кадров в соответствии с современными образовательными требованиями.

Ключевые слова: *подготовка учителей, системный подход, педагогические основы, система образования, инновации, учебный процесс, педагогическая деятельность, современное образование*

Müasir dövrdə təhsil sistemində baş verən sürətli dəyişikliklər müəllim hazırlığına yeni yanaşmaların tətbiqini zəruri edir. Xüsusilə qloballaşma, rəqəmsallaşma və innovasiyaların artdığı bir şəraitdə müəllimin yalnız bilik ötürən deyil, həm də təşkilatçı, tədqiqatçı və inkişaf etdirici rolunda çıxış etməsi tələb olunur. Bu baxımdan müəllim hazırlığında sistem yanaşma mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

“Müəllim hazırlığında sistem yanaşmasının elmi-pedaqoji əsasları müasir pedaqoji nəzəriyyənin və təcrübənin vacib komponentidir. Bu yanaşma təhsili vahid, strukturlaşdırılmış və qarşılıqlı əlaqəli elementlərdən ibarət kompleks sistem kimi qəbul edir” [11].

Sistem yanaşma müəllim hazırlığını ayrı-ayrı elementlərin cəmi kimi deyil, qarşılıqlı əlaqədə olan bütöv bir struktur kimi nəzərdən keçirir. Bu yanaşma müəllim hazırlığının məqsəd, məzmun, metod, forma və nəticə komponentlərinin vəhdətdə öyrənilməsinə təmin edir.

“Müasir pedaqoji tədqiqatlar göstərir ki, sistem yanaşmanın tətbiqi müəllimlərin peşə fəaliyyətinin effektivliyini artırır, onların çevik düşünmə və problem həll etmə bacarıqlarını inkişaf etdirir [6]”. Bu yanaşma müəllimlərin dəyişən təhsil mühitinə uyğunlaşmasını asanlaşdırır və onların innovativ fəaliyyətə hazırlığını gücləndirir.

Sistem yanaşmasının ümumi elmi əsasları. Sistem yanaşması ümum elmi metodologiyanın əsas istiqamətlərindən biri olub, mürəkkəb obyekt və proseslərin bütöv şəkildə öyrənilməsinə təmin edir. Bu yanaşma hadisə və prosesləri ayrı-ayrı elementlər kimi deyil, qarşılıqlı əlaqədə olan vahid bir sistem kimi təhlil etməyə imkan yaradır. Sistem yanaşmanın əsas məqsədi sistem daxilindəki komponentlərin funksiyalarını, qarşılıqlı təsir mexanizmlərini və ümumi nəticəyə təsirini birbaşa aşkara çıxarmaqdır.

Sistem yanaşma aşağıdakı əsas prinsipləri vacib sayır:

- **Bütövlük (holizm) prinsipi.** Burada sistem ayrı-ayrı hissələrin mexaniki cəmi kimi deyil, onların qarşılıqlı əlaqəsi nəticəsində formalaşan vahid struktur kimi öyrənilir. Bu prinsipə görə, sistemin xüsusiyyətləri yalnız elementlərin xüsusiyyətləri ilə izah olunmur, eyni zamanda, onların qarşılıqlı təsiri də nəzərə alınır. Təhsil sahəsində bu, müəllim hazırlığının yalnız fənn bilikləri ilə deyil, pedaqoji, psixoloji və sosial komponentlərin vəhdəti ilə formalaşdığını göstərir.

- **Struktur və iyerarxiya prinsipi.** Hər bir sistem müəyyən strukturun ibarətidir və bu struktur daxilində komponentlər arasında iyerarxik əlaqələr mövcuddur. Sistem yanaşması bu əlaqələri aşkar etməyi və onların funksional rolunu müəyyənləşdirməyi tələb edir. Məsələn, müəllim hazırlığında məqsəd, məzmun, metod və nəticə komponentləri bir-biri ilə əlaqəli şəkildə fəaliyyət göstərir və hər biri müəyyən səviyyədə sistemin ümumi səmərəliliyinə təsir edir.

- **Qarşılıqlı əlaqə və integrasiya prinsipi.** Sistem daxilindəki elementlər bir-birinə təsir edir və bu təsir dinamik xarakter daşıyır. Heç bir element təcrid olunmuş şəkildə mövcud deyil. Bu prinsip təhsil prosesində integrativ yanaşmanın vacibliyini göstərir, yəni biliklərin, bacarıqların və dəyərlərin bir-biri ilə əlaqəli şəkildə formalaşdırılması əsas məsələdir.

- **Funksionallıq və idarəolunma prinsipi.** Sistemin hər bir elementi müəyyən funksionallıq yerinə yetirir və bu funksiyalar sistemin ümumi məqsədinə xidmət edir. Eyni zamanda sistemin effektiv fəaliyyəti onun düzgün idarə olunmasından asılıdır. Müəllim hazırlığında bu, tədris prosesinin planlaşdırılması, təşkili və qiymətləndirilməsi ilə bağlıdır.

- **Açıq sistem prinsipi** sistemin xarici mühitlə (cəmiyyət, iqtisadiyyat, texnologiyalar)

qarşılıqlı təsiridir. Bu zaman mühitdən fərqlənmə yaranır. Təhsil sistemi də cəmiyyət, iqtisadiyyat və texnologiyalarla sıx bağlıdır. Bu baxımdan müəllim hazırlığı sosial dəyişikliklərə uyğun olaraq daim yenilənməli və inkişaf etdirilməlidir.

Pedaqogikada bu yanaşma V.S. Lednev, Yu.K. Babanski və digər alimlərin işlərində inkişaf etdirilib. Təhsil sistemi “giriş – proses – çıxış – rəy” sxemi ilə modelləşdirilir. Bu, müəllim hazırlığını da əhatə edir [8].

Sistem yanaşma hər hansı bir obyektin və ya prosesin elementlərarası əlaqələr əsasında bütöv şəkildə öyrənilməsinə nəzərdə tutur. Təhsildə bu yanaşma aşağıdakı xüsusiyyətlərlə xarakterizə olunur:

1. Bütövlük prinsipi
2. Struktur və funksional əlaqələrin mövcudluğu
3. Dinamik inkişaf
4. İdarəolunanlıq

Müəllim hazırlığında sistem yanaşma dedikdə, pedaqoji prosesin bütün komponentlərinin qarşılıqlı əlaqədə təşkil olunması başa düşülür. Bu yanaşma müəllim hazırlığını təsadüfi deyil, planlı və məqsəduyğun prosesə çevirir.

Sistem yanaşma müəllim hazırlığında bir neçə əsas komponentin qarşılıqlı fəaliyyətini nəzərdə tutur:

1. Məqsəd komponenti. Müəllim hazırlığının əsas məqsədi peşəkar, yaradıcı və innovativ müəllim yetişdirməkdir. Bu məqsəd sistemin bütün digər komponentlərini istiqamətləndirir.

2. Məzmun komponenti. Məzmun müəllimə verilən bilik, bacarıq və vərdislərin məcmusudur. Müasir dövrdə bu məzmun aşağıdakılar daxildir:

- Pedaqoji biliklər
- Psixoloji hazırlıq
- Metodiki bacarıqlar
- Rəqəmsal savadlılıq.

3. Metod və vasitələr

Təlim prosesində istifadə olunan metodlar sistem yanaşmanın effektivliyini müəyyən edir. Bunlara daxildir:

- İnteraktiv metodlar
- Layihə əsaslı öyrənmə
- Tədqiqatyönlü fəaliyyətlər
- Problem əsaslı təlim.

Müəllim hazırlığı müxtəlif formalarda həyata keçirilir: mühazirələr, seminarlar, praktik məşğələlər, pedaqoji təcrübə.

Sistem yanaşmanın nəticəsi yüksək ixtisaslı müəllim kadrlarının hazırlanmasıdır. Bu nəticə yalnız biliklə deyil, həm də müəllimin peşə davranışı ilə ölçülür.

Müəllim hazırlığında sistem yanaşma bir sıra pedaqoji prinsiplərə əsaslanır:

Elmlik prinsipi – təlim elmi əsaslara söykənməlidir.

Sistemlilik və ardıcılıq – biliklər mərhələli şəkildə verilməlidir.

Fəallıq prinsipi – tələbələr təlim prosesində aktiv iştirak etməlidir.

Fərdiləşdirmə – hər bir tələbənin xüsusiyyətləri nəzərə alınmalıdır.

İnteqrasiya – müxtəlif fənlər arasında əlaqə qurulmalıdır.

Müasir təhsil sistemində sistem yanaşma daha da aktuallaşmışdır. Bunun əsas səbəbləri aşağıdakılardır:

- Rəqəmsal texnologiyaların inkişafı
- Təhsil proqramlarının yenilənməsi
- Müəllimin rolunun dəyişməsi
- Əmək bazarının yeni tələbləri.

Bu şəraitdə müəllim hazırlığı yalnız nəzəri biliklərlə kifayətlənmir, praktik və innovativ bacarıqları da əhatə etməlidir.

Müəllim hazırlığı fasiləsiz pedaqoji təhsil sistemi kimi qurulur (ilkin hazırlıq – ixtisasartırma – peşəkar inkişaf). Azərbaycan Respublikasında bu, Nazirlər Kabinetinin 2007-ci il 102 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş Konsepsiyada əksini tapıb. Burada müəllim hazırlığı vahid sistem kimi – dövlət, ictimai və şəxsi prioritetlərin balansı əsasında qurulur [9].

Əsas komponentlər:

1. Məqsəd bloku – səriştəli, peşəkar, yaradıcı müəllim hazırlamaq (şəxsiyyətyönlü təhsil).

2. Məzmun bloku – nəzəri (pedaqogika, psixologiya, fənn bilikləri) + praktik (pedaqoji təcrübə, innovativ texnologiyalar) hazırlıq.

3. Proses bloku – tədris metodları, texnologiyalar (rəqəmsal, distant, inklüziv), tələbə-müəllim əməkdaşlığı.

4. Nəticə bloku – səriştələr (pedaqoji, metodiki, sosial, rəqəmsal), qiymətləndirmə və rəy mexanizmləri.

5. İdarəetmə və monitoring – innovasiyalar, təkmilləşdirmə, fasiləsiz inkişaf [3].

Bu yanaşma komplekslik təmin edir: bilik → bacarıq → vərdiş → peşəkar səriştə → şəxsi inkişaf.

Müasir kontekstdə tətbiqi (Azərbaycan və beynəlxalq təcrübə)

- **İlkin hazırlıqda innovasiyalar** – tədris planlarının yenilənməsi, praktik komponentin gücləndirilməsi, rəqəmsal texnologiyalar (süni intellekt, onlayn platformalar), TPACK modeli (məzmun + pedaqogika + texnologiya bilikləri). [8].

- **Fasiləsizlik** – ilkin təhsildən sonra ixtisasartırma və özünütəhsil sisteminin integrasiyası.

- **Səriştəyönüülük** – yalnız bilik vermək deyil, şagirdlərlə işləmə bacarıqlarını formalaşdırmaq.

- **Beynəlxalq aspekt** – UNESCO və digər qurumların tövsiyələrində sistem yanaşması müəllim hazırlığı və kurikulumun inkişafı üçün əsas kimi qəbul edilir (giriş-proses-çıxış modeli) [10].

Üstünlükləri:

- Hazırlığın effektivliyini artırır.
- Adaptivliyi və çevikliyi təmin edir.
- Keyfiyyətə nəzarəti asanlaşdırır.
- Müasir çağırışlara (rəqəmsallaşma, inklüzivlik, qloballaşma) cavab verir.

Çətinliklər:

- Müəllimlərin yeni yanaşmalara hazırlığı.
- Resurslar (texniki, metodiki).
- Sistemdəki bütün elementlərin sinxronlaşdırılması.

- Müəllim hazırlığında sistem yanaşması elmi-pedaqoji prosesi xaos deyil, məqsədyönlü, strukturlaşdırılmış və nəticəyönlü edir. Azərbaycanda bu, dövlət siyasətinin prioritetidir və fasiləsiz pedaqoji təhsil konsepsiyasında əks olunub. Bu yanaşmanın tətbiqi müəllimlərin peşəkarlığını yüksəldir, təhsilin keyfiyyətini artırır və cəmiyyətin inkişafına töhfə verir.

İlkin müəllim hazırlığında innovasiya meyilləri

Sistem yanaşmanın tətbiqi zamanı bəzi çətinliklər də mövcuddur. Belə ki, ənənəvi təlim üsullarının üstünlük verilməsi, müəllimlərin innovativ metodlara tam hazır olmaması, maddi-texniki bazanın zəifliyi, proqramların köhnəlməsi və s. bura daxildir.

Bu problemlərin aradan qaldırılması sistem yanaşmanın effektiv tətbiqi üçün vacibdir.

Müasir dövrdə təhsil sisteminə baş verən global dəyişikliklər müəllim hazırlığında yeni yanaşmaların tətbiqini zəruri edir. Xüsusilə sistem yanaşma müəllim hazırlığının elmi-pedaqoji əsaslarının formalaşmasında mühüm rol oynayır və bu sahədə innovativ meyillərin yaranmasına təkan verir. Sistem yanaşma müəllim hazırlığını ayrı-ayrı komponentlərin mexaniki toplusu kimi deyil, qarşılıqlı əlaqədə olan vahid bir struktur kimi nəzərdən keçirir.

İlkin müəllim hazırlığında sistem yanaşmanın tətbiqi bir sıra mühüm üstünlüklər yaradır:

1. Təlim prosesinin səmərəliliyinin artması. Sistemli planlaşdırma, məqsəd, məzmun, metod və qiymətləndirmə komponentlərinin qarşılıqlı uyğunluğu təlimin daha səmərəli təşkilinə şərait yaradır. Bu isə gələcək müəllimlərin peşə bacarıqlarını daha məqsədyönlü şəkildə inkişaf etdirir.

2. Müəllimlərin peşəkar inkişafının təmin olunması. Sistem yanaşma müəllim hazırlığını fasiləsiz inkişaf prosesi kimi qəbul edir. Bu yanaşma çərçivəsində tələbələr yalnız nəzəri biliklər deyil, həm də refleksiya, özünüqiymətləndirmə və tədqiqat aparmaq bacarıqları qazanırlar.

3. Nəzəri və praktik biliklərin integrasiyası. Ənənəvi təhsildə müşahidə olunan nəzəri biliklərin praktikadan ayrı olması problemli sistem yanaşma vasitəsilə aradan qaldırılır. Tədris prosesində praktik fəaliyyətlər, pedaqoji təcrübə və real sinif situasiyalarının modelləşdirilməsi xüsusi yer tutur.

4. Təhsil keyfiyyətinin yüksəlməsi. Sistem yanaşma nəticəyönlü təhsili ön plana çəkir. Bu isə müəllim hazırlığında keyfiyyət göstəricilərinin yüksəlməsinə, məzunların əmək bazarına daha hazır vəziyyətdə daxil olmasına imkan yaradır.

Bununla yanaşı, sistem yanaşmanın tətbiqi zamanı müəyyən çətinliklər də ortaya çıxır. Ənənəvi təlim üsullarının üstünlük təşkil etməsi, müəllimlərin innovativ metodlara tam hazır olmaması, maddi-texniki bazanın yetərsizliyi və təhsil proqramlarının müasir tələblərə uyğun yenilənməməsi bu çətinliklər sırasında xüsusi qeyd olunmalıdır. Həmçinin bəzi hallarda idarəetmə mexanizmlərinin qeyri-effektivliyi sistem yanaşmanın tətbiqini ləngidə bilər.

Bu problemlərin aradan qaldırılması üçün kompleks tədbirlərin həyata keçirilməsi vacibdir. İlk növbədə müəllim hazırlığı proqramları müasir tələblərə uyğun şəkildə yenilənməli, rəqəmsal

texnologiyaların tətbiqi genişləndirilməli və müəllimlərin davamlı peşəkar inkişafı təmin olunmalıdır. Eyni zamanda ali təhsil müəssisələri ilə məktəblər arasında əməkdaşlıq gücləndirilməli, praktikiyönlü təlimə daha çox yer verilməlidir.

Müəllim hazırlığında sistem yanaşma müasir təhsil sisteminin əsas tələblərindən biri kimi çıxış edir. Bu yanaşma müəllim hazırlığını daha məqsədyönlü, çevik və keyfiyyətli edir. Sistem yanaşmanın tətbiqi nəticəsində müəllimlər yalnız bilik ötürən deyil, həm də yaradıcı, tədqiqatçı və innovativ düşüncəyə malik mütəxəssislər kimi formalaşırlar. Bu isə bütövlükdə təhsil sisteminin inkişafına və cəmiyyətin tərəqqisinə mühüm töhfə verir.

Müəllim hazırlığında sistem yanaşma müasir təhsil sisteminin əsas tələblərindən biridir. Bu yanaşma müəllim hazırlığını daha məqsədyönlü, səmərəli və keyfiyyətli edir. Bu yanaşma müəllim hazırlığını yalnız ayrı-ayrı bilik və bacarıqların mənimsənilməsi kimi deyil, kompleks və integrativ bir proses kimi dəyərləndirir. Sistem yanaşmaya əsasən, müəllim hazırlığında məqsəd, məzmun, metod, vasitə və nəticə komponentləri vahid struktur daxilində qarşılıqlı təsir göstərir və bir-birini tamamlayır.

Bu yanaşmanın tətbiqi müəllim hazırlığının daha planlı, ardıcıl və səmərəli təşkilinə imkan yaradır. Belə ki, gələcək müəllimlər yalnız nəzəri biliklərlə kifayətlənmir, eyni zamanda, praktik bacarıqlar, tədqiqat aparmaq qabiliyyəti, yaradıcı düşünmə və innovativ fəaliyyət kimi mühüm sərişələrə yiyələnirlər. Sistem yanaşma müəllimin peşəkar inkişafını dinamik proses kimi qəbul edir və onun fasiləsiz təhsilini, özünüinkişafını və refleksiv fəaliyyətini ön plana çəkir.

Xüsusi olaraq qeyd etmək istəyirəm ki, tədris-təlim prosesi o vaxt keyfiyyətli hesab edilir ki, tədris prosesinə istiqamət verən və onu inkişaf etdirən müəllimlərin bilikləri kifayət qədər təkmilləşdirilmiş və yeniləşdirilmiş olsun, müasir tələblərə cavab versin. Tədris-təlim prosesində müəyyən bir fənnin müvafiq bölməsinin və ya mövzunun tədrisində effektivliyə nail olma, məhz texnologiyanın seçilməsindən çox asılıdır. Bu baxımdan texnologiya, texnoloji yanaşma təhsil islahatının ayrılmaz bir hissəsi kimi sərişətli müəllim (təhsilverən) hazırlığında mühüm rol oynayır [11].

Eyni zamanda bu yanaşma müəllimi təlim prosesinin passiv iştirakısından aktiv təşkilatçı və

istiqamətləndirici subyektdə çevirir. Müəllim yalnız bilik ötürür, o, şagirdlərin idrak fəaliyyətini təşkil edən, onları araşdırmaya və müstəqil düşünməyə yönəldən şəxs kimi formalaşır. Bu isə müasir təhsilin əsas prinsiplərindən olan şagirdyönlülük, fərdiləşdirmə və inklüzivlik kimi yanaşmaların həyata keçirilməsinə şərait yaradır.

Sistem yanaşmanın müəllim hazırlığında tətbiqi pedaqoji fəaliyyətin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə, təlimin səmərəliliyinin artırılmasına və müasir tələblərə cavab verən peşəkar müəllim kadrlarının formalaşmasına mühüm töhfə verir. Gələcəkdə bu yanaşmanın daha geniş tətbiqi təhsil sisteminin davamlı inkişafını təmin edən əsas amillərdən biri kimi çıxış edəcəkdir.

Ənənəvi müəllim hazırlığı daha çox bilikyönlü və passiv öyrənmə modeli üzərində qurulmuşdur. Bu modeldə müəllim əsas informasiya mənbəyi kimi çıxış edir. Sistem yanaşmaya əsaslanan müasir model isə müəllim hazırlığını kompleks proses kimi dəyərləndirir və burada əsas diqqət gələcək müəllimin hərətərəfli inkişafına – pedaqoji, psixoloji, tədqiqat və innovativ bacarıqlarına yönəlidir.

Bu baxımdan yeni yanaşma təhsilin keyfiyyətinin artırılması, müəllimlərin dəyişən təhsil mühitinə uyğunlaşması və şagirdyönlü təlimin həyata keçirilməsi üçün daha effektiv hesab olunur.

Nəticə

Aparılmış təhlillər göstərir ki, müəllim hazırlığında sistem yanaşma müasir təhsil sisteminin inkişaf istiqamətlərinə uyğun olan ən səmərəli metodoloji yanaşmalardan biridir. Bu yanaşma müəllim hazırlığını ayrı-ayrı elementlərin məcmusu kimi deyil, qarşılıqlı əlaqədə olan və bir-birini tamamlayan komponentlərdən ibarət vahid sistem kimi dəyərləndirir. Sistem yanaşmanın tətbiqi nəticəsində müəllim hazırlığında nəzəri və praktik biliklərin integrasiyası təmin olunur, peşə sərişələrin formalaşması sürətlənir, təlim prosesinin keyfiyyəti yüksəlir və müəllimlərin fasiləsiz peşəkar inkişafı üçün əlverişli şərait yaranır.

Beləliklə, gələcəkdə müəllim hazırlığında sistem yanaşmanın daha geniş tətbiqi təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə mühüm töhfə verəcəkdir.

Problemin aktuallığı. Müasir təhsil islahatları və müəllim peşəsinə verilən yeni tələblər müəllim hazırlığında sistem yanaşmanın tətbiqini zəruri edir.

Bu yanaşma gələcək müəllimlərin peşə səriştələrin formalaşdırılmasına və təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə xidmət edir.

Problem elmi yeniliyi. Tədqiqatda müəllim hazırlığında sistem yanaşmanın nəzəri-pedaqoji əsasları sistemləşdirilmiş, onun müəllimlərin peşə hazırlığına təsiri müəyyənləşdirilmiş və tətbiqi isti-

qamətində elmi cəhətdən əsaslandırılmış təkliflər irəli sürülmüşdür.

Problem praktik əhəmiyyəti. Tədqiqatın nəticələrindən müəllim hazırlığı proqramlarının təkmilləşdirilməsində, pedaqoji kadrların peşəkar inkişafının təşkilində və tədris prosesinin səmərəliliyinin artırılmasında istifadə oluna bilər.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi. Azərbaycan Respublikasında fəsiləsiz pedaqoji təhsil və müəllim hazırlığının konsepsiya və strategiyası. – Bakı, 2022. – 38 s.
2. Cəfərov, S. Pedaqoji prosesin təşkili və idarə olunması // – Bakı: Elm və təhsil, –2021. – 256 s.
3. İlyasov M.İ. Müəllim peşəkarlığı və pedaqoji səriştəliliyin müasir problemləri: monoqrafiya / elmi red. F.A. Rüstəmov. – Bakı: Elm və təhsil, –2018. – 208 s.
4. İlyasov, M. İlk müəllim hazırlığında innovasiya meyilləri // Azərbaycan məktəbi. – 2024. – № 2. – S. 21–30.
5. Məmmədov R. Təhsildə innovasiyalar və müəllim hazırlığı. – Bakı: Təhsil, –2017. – 184 s.
6. Darling-Hammond, L. Teacher education around the world: What can we learn from international practice? // European Journal of Teacher Education. – 2017. No. 3. – P. 291–309. – DOI: 10.1080/02619768.2017.1315399.
7. UNESCO/ILO. Recommendation concerning the Status of Teachers. – Paris: UNESCO, 1966. – Available at: UNESDOC https://www.unesco.org/en/legal-affairs/recommendation-concerning-status-teachers?hub=70224&utm_source=chatgpt.com
8. Леднев, В.С. Содержание образования: сущность, структура, перспективы. – Москва: Высшая школа, –1991. – 224 с.
9. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti. Azərbaycan Respublikasında fəsiləsiz pedaqoji təhsil və müəllim hazırlığının konsepsiya və strategiyası [Elektron resurs]. – Bakı, 2007. – İstifadə rejimi: Elm və Təhsil Nazirliyi PDF sənədi https://edu.gov.az/upload/file/fasilesiz-pedaqoji-konsepsiya-ve-strategiya.pdf?utm_source=chatgpt.com
10. UNESCO/ILO. Recommendation concerning the Status of Teachers [Electronic resource]. – Paris: UNESCO; International Labour Organization, –1966. – Available at: UNESDOC Repository
11. Məmmədova, S. Səriştəli təhsilverən hazırlığında yeni texnologiyalardan istifadənin sosial-pedaqoji aspektləri [Elektron resurs]. – İstifadə rejimi: Təhsil Jurnalı məqaləsi
12. Kenny, J., & Cirkony, C. Using systems perspectives to develop underlying principles for educational reform // Australian Journal of Teacher Education. – 2022. – Vol. 47, No. 1. – P. 80–99. – DOI: 10.14221/ajte.2022v47n1.6.
13. Bertram, C. A systems approach to understanding novice teachers' experiences and professional learning // Journal of Education. – 2023. – P. 11–31. – DOI: 10.17159/2520-9868/i90a01.

Redaksiyaya daxil olub: 17.06.2026